

Schalkwijker Buitenwaard

Natuurontwikkeling en rivierverruiming door kleiwinning

Najaar 2018

Iedereen laten genieten van prachtige gevarieerde riviernatuur in de Buitenwaard waar hoog- en laagwater voor dynamiek zorgt. Een Buitenwaard waarin de natuur optimaal beleefd kan worden en de biodiversiteit toeneemt. Waar bezoekers kunnen wandelen en struinen. Dat is wat we in de Schalkwijker Buitenwaard met herinrichting willen realiseren.

De natuur van de uiterwaard kenmerkt zich nu door graslanden met agrarisch medegebruik.

Staatsbosbeheer en K3 hebben de wens om de natuur in de Schalkwijker Buitenwaard in fases gevarieerder te maken. De Buitenwaard is onderdeel van

delen van het gebied natter en moerassiger worden en dus geschikt voor watervogels. Bovendien wordt mogelijk een bijdrage geleverd aan de hoogwaterveiligheid en het verbeteren van de waterkwaliteit. In het plan is ook ruimte voor het genieten van deze natuur door bijvoorbeeld wandelen, struinen en vogels kijken. In deze brochure vertellen wij u graag over het plan.

Over de Buitenwaard

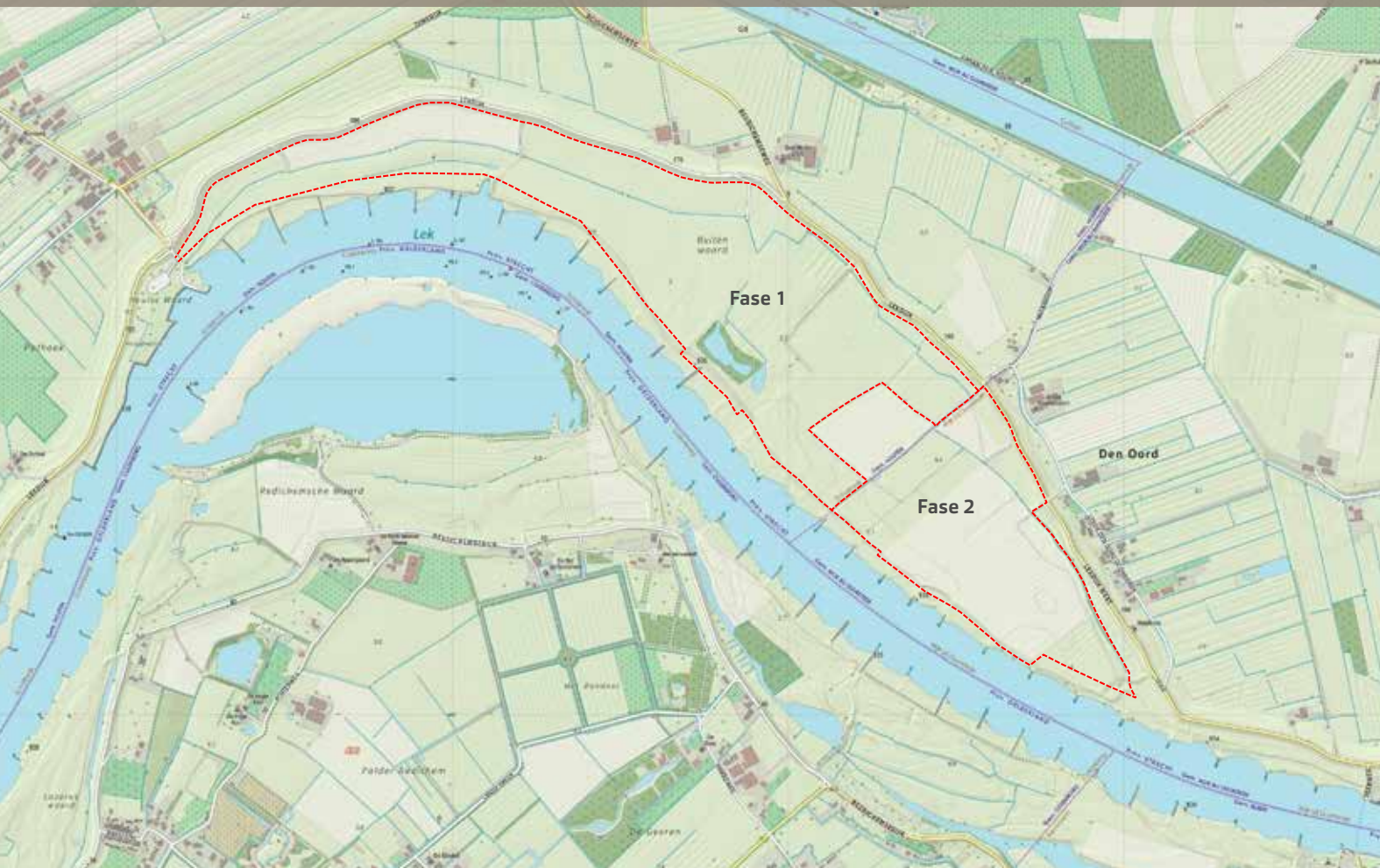
De Schalkwijker Buitenwaard (of gewoonweg de Buitenwaard) ligt in de gemeente Houten, tussen Schalkwijk en Den Oord, ten westen van Wijk bij Duurstede. Het uiterwaardengebied bestaat hier uit voornamelijk grasland. Eigenaar van het gebied is overwegend Staatsbosbeheer, dat het gebied op dit moment verpacht aan agrariërs. Een met bomen omringde plas vormt een uitzondering op de graslanden. Deze plas is lokaal bekend als 'de Heul'. Het gebied is nu niet toegankelijk voor publiek, maar is goed te overzien vanaf de Lekdijk.

het Utrechtse Natuurnetwerk en bestaat nu vooral uit graslanden. Dit gebied van 67 hectare kan veel opleveren voor planten, dieren en bezoekers als de invloed van het rivierwater meer kans krijgt. Er is een eerste schetsplan ontwikkeld om deze uiterwaard anders in te richten. Door onder andere het graven van een nevengeul in combinatie met kleiwinning ontstaat nieuwe (dynamische) riviernatuur. De dijkzone en enkele hogere delen blijven als kruidenrijk grasland en zijn mogelijk geschikt voor weidevogels, terwijl andere

Door de relatief hoge ligging van de uiterwaard in combinatie met het gestuwde karakter van de Lek is de invloed van de rivier op de Buitenwaard zeer beperkt. Bij Hagestein ligt namelijk een stuw, waardoor de Lek een vast waterpeil heeft. De invloed van de rivier komt alleen direct aan de oevers duidelijk tot uiting. Op deze oeverzone zijn lokaal zogenaamde stroomdalvegetaties met bijzondere plantensoorten als kattendoorn, kruisbladwalstro en kruisdistel aanwezig.

Initiatief

Staatsbosbeheer en K3 hebben een eerste plan gemaakt om de westelijke helft van de Buitenwaard anders in te richten (fase 1). Dit gebied is ongeveer 67 hectare groot. Het plan bestaat uit het verlagen van de uiterwaard en het graven van een nevengeul, waardoor riviergebonden processen als stroming, erosie en sedimentatie (sedimentatie is de afzet van zand en klei door stroming van de rivier) weer kunnen plaatsvinden en de natuur zich kan ontwikkelen.

De geul wordt gerealiseerd door het afgraven van klei. Ook ontstaan er mogelijkheden voor recreatief medegebruik (struinen en wandelen). Ten slotte kan mogelijk ook invulling worden gegeven aan de doelstellingen vanuit de Kaderrichtlijn Water (KRW), zoals het herstel van paaigebieden voor riviervissen die nu nog bedreigd zijn.

Natuurontwikkeling

Het afgraven van klei biedt optimale kansen voor natuurontwikkeling. Kleigrond is over het algemeen voedselrijk. Dat betekent dat er snel grassen groeien, waardoor andere planten geen kans krijgen om te groeien. Door de klei weg te halen, ontstaat er een meer gevarieerde en voedselarme uitgangssituatie voor de ontwikkeling van allerlei plantensoorten. Het afgraven draagt zo bij aan de versterking van het Utrechtse Natuurnetwerk.

Watergentiaan

Hoogwaterveiligheid

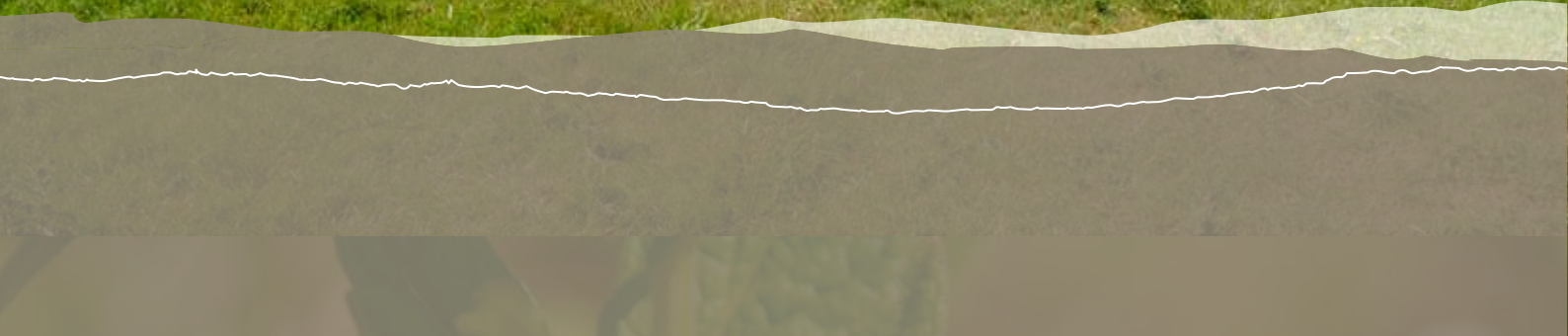
Door de aanleg van een eenzijdig aangetakte nevengeul beweegt de waterstand in de uiterwaard mee met de Lek. De rivier krijgt bij hoge waterstanden dus meer ruimte. Wij verwachten daardoor dat de geul bijdraagt aan de waterveiligheid en verkleining van het overstromingsgevaar van het Eiland van Schalkwijk (en de rest van de dijkkring). Dit wordt nader onderzocht.

Veldsalie

Mogelijk kan in de nevengeul dood hout worden
aangebracht, zoals op de foto hieronder te zien is.

Kaderrichtlijn Water

De Kaderrichtlijn Water is opgesteld om de waterkwaliteit in Europa te verbeteren. In de richtlijn staan afspraken die ervoor moeten zorgen dat uiterlijk in 2027 de wateren in alle Europese landen een geschikt leefgebied vormen voor planten

genoemd) worden aangebracht. Bomen in het water vormen een soort koraal voor ongewervelde diertjes in de rivier en zorgen daarnaast voor variatie in zowel de bodem als de stroming. We verwachten daarom dat dit plan kan bijdragen aan de doelen uit de Kaderrichtlijn Water. Dit wordt nog onderzocht.

Eiland van Schalkwijk

Het initiatief sluit aan bij de doelstellingen die de gemeente Houten in de Structuurvisie ‘Eiland van Schalkwijk’ benoemd. In de structuurvisie wordt de wens uitgesproken om natuur in uiterwaarden of verbindingzones te realiseren. Initiatieven in de uiterwaarden moeten de lengterichting van de rivier benadrukken en aansluiten bij de bestaande natuurlijke inrichting van de uiterwaarden. Het plan voor de Schalkwijker Buitenwaard speelt daarop in.

Provinciaal beleid

Het plangebied maakt deel uit van het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen de Ecologische Hoofdstructuur / EHS). Dit is een samenhangend netwerk van natuurgebieden. Delen van het plangebied zijn door de provincie betiteld als ‘natuur’ en delen zijn betiteld als ‘groene contour’. Voor de groene contour is het de ambitie om landbouwgronden om te vormen tot natuurgebied en daarmee het NNN te versterken. De provincie heeft voor het gebied ambities benoemd van de ontwikkeling van natuurlijke graslanden, moeras en riviergebonden natuur. Het plan voor de Schalkwijker Buitenwaard kan hier een bijdrage aan leveren.

en dieren die er thuishoren. Rijkswaterstaat neemt diverse maatregelen ter verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Eigenaar Staatsbosbeheer en K3 kunnen hier als partner aan meewerken. Door de aanleg van de nevengeul met natuurvriendelijke oevers ontstaan stromingsluwe delen die geschikt zijn als paai- en opgroeigebied voor (jonge) vis. Het water wordt schoner doordat bijvoorbeeld fosfaten en stikstof door waterplanten uit het water worden gefilterd. Mogelijk kan in de nevengeul ook dood hout (ook wel klinkhout of rivierhout

Een drijvend ponton met mobiele laadbrug voor het laden van schepen.

Kleiwinning als motor van het plan

Voor de kleiwinning wordt een hydraulische graafmachine ingezet om de vrachtwagens te beladen. De vrachtwagens laden de klei in een schip.

Kleiwinning wordt de voornaamste (financiële) motor achter de herinrichting van de Schalkwijker Buitenwaard. Het afgraven van de klei schept gunstige voorwaarden voor natuurontwikkeling en rivierverruiming. De uit het gebied vrijkomende klei is geschikt als duurzame grondstof voor de grofkeramische industrie en wordt daarom verkocht aan steenfabrieken. Ook is klei geschikt materiaal voor dijkverzwaringen. Door de verkoop van de klei wordt de natuurontwikkeling dus gefinancierd. Zo besparen we maatschappelijke kosten en levert het nieuwe dynamische riviernatuur en een gevarieerd gebied voor bezoekers op.

Het vrachtverkeer rijdt dus niet over de dijk en komt ook niet buiten het werkgebied. Zo blijft de hinder voor de directe omgeving beperkt. De klei wordt per schip uit het projectgebied afgevoerd naar verschillende steenfabrieken in de regio.

Afhankelijk van de bodemgesteldheid in het gebied en het seizoen is voor de transportroutes binnen het plangebied een rijplatenbaan nodig. Er wordt een shovel ingezet om deze rijplatenbaan gedurende de uitvoering te verleggen. Deze shovel kan ook voor inrichtingswerkzaamheden worden ingezet. Om het grondverzet nauwkeurig te kunnen uitvoeren is in sommige situaties ook een pomp nodig. Hiermee is het mogelijk om afgravingen droog te pompen.

Bovengrond

Voorafgaand aan het ontgraven van keramische klei wordt de bovengrond opzij gezet. Deze bovenste 30-50 cm is niet geschikt voor de baksteenindustrie, omdat er plantenresten in zitten. Als de klei gewonnen is, wordt de bovengrond op bepaalde plekken in het gebied teruggebracht. De hogere delen worden (waar) mogelijk afgewerkt met gebiedseigen zand om de natuurontwikkeling te bevorderen. Het zand komt vrij bij het graven van de geulen.

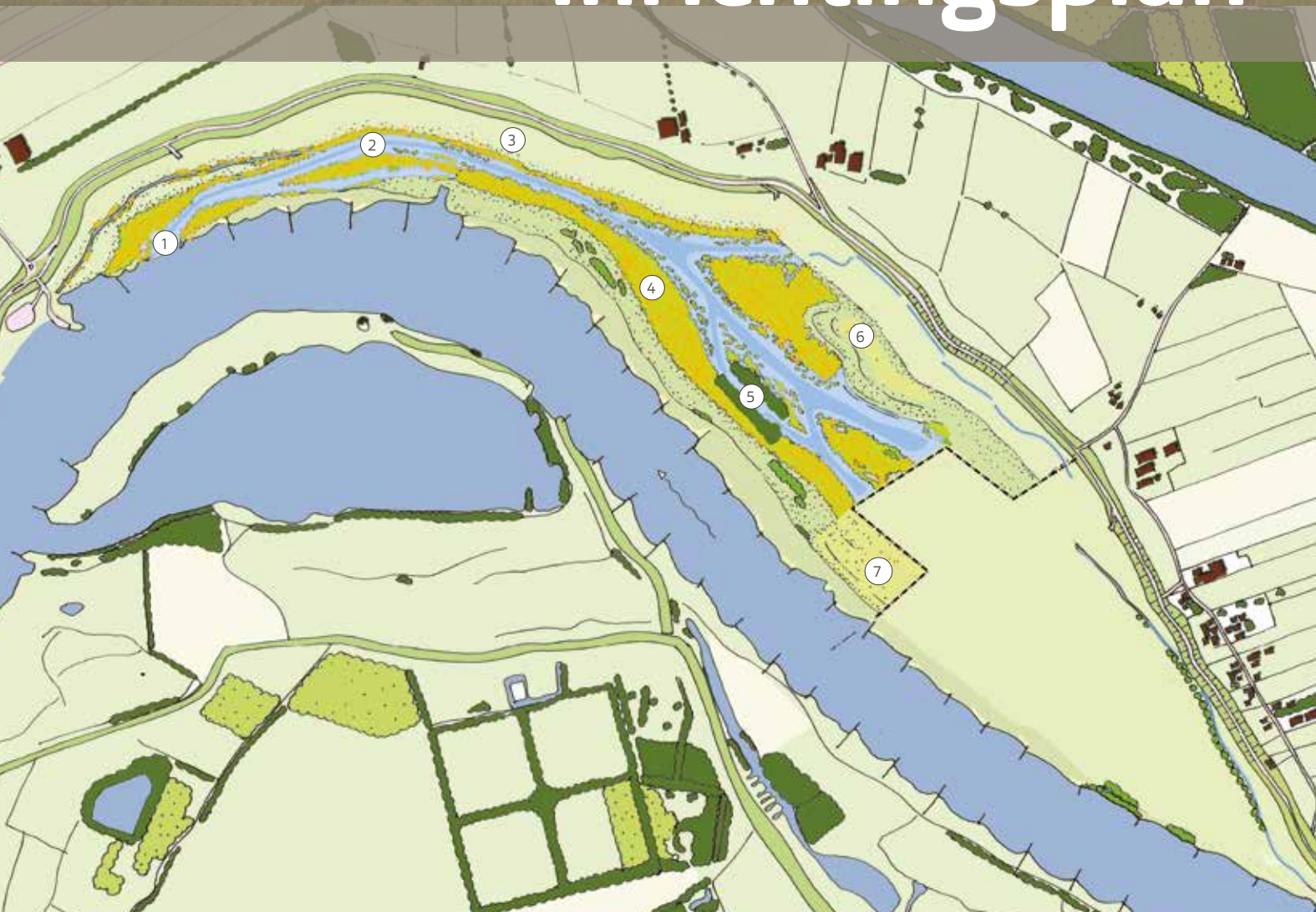
Uitvoering en materieel

Het doel is om het project in een periode van circa zeven jaar uit te voeren. Dit gebeurt dan stapsgewijs, waarbij telkens kleine deelgebieden van 4-7 hectare tegelijkertijd in bewerking zijn. Deze gebieden worden ook meteen fasegewijs opgeleverd, zodat de natuur zich al gedurende de uitvoering kan ontwikkelen.

Voor het laden van vrachtwagens en het overige (interne) grondverzet willen we een hydraulische graafmachine inzetten. De keramische klei wordt dan per vrachtwagen naar de oever van de Lek gereden. Daar wordt het via een ponton met laadbrug in het schip geladen (zie foto linksboven).

Inrichtingsplan

Het plan is om een nevengeul te graven die benedenstrooms (aan de westzijde) op de rivier wordt aangesloten. De bestaande plas wordt in de nevengeul ingepast. De geul krijgt natuurvriendelijke oevers. Door deze nevengeul wordt mogelijk de hoogwaterveiligheid vergroot. Daarnaast kunnen, doordat de geul op de rivier is aangesloten, in het gebied weer riviergebonden processen plaatsvinden zoals stroming, erosie en sedimentatie. Daardoor kan de natuur zich ontwikkelen.

De zones in de geul waar geen of nauwelijks stroming is, vormen geschikte paai- en opgroeigebieden voor riviervissen als de kopvoorn, de winde en de prik.

In principe wordt het aanwezige kleipakket zoveel mogelijk afgegraven, uitgezonderd de delen van het gebied die deel uitmaken van de beschermingszones van de dijk. In die zones wordt niet gegraven. Het gaat daarbij om een gebied van 100 meter vanaf de voet van de dijk richting de rivier.

Tussen de geul en de oever worden delen van 0,5 tot 1 meter diep aangelegd. Deze delen vormen een goede uitgangssituatie voor onder andere moerasontwikkeling. Het gebied wordt daarmee ook geschikt voor water- en moerasvogels.

Recreatie

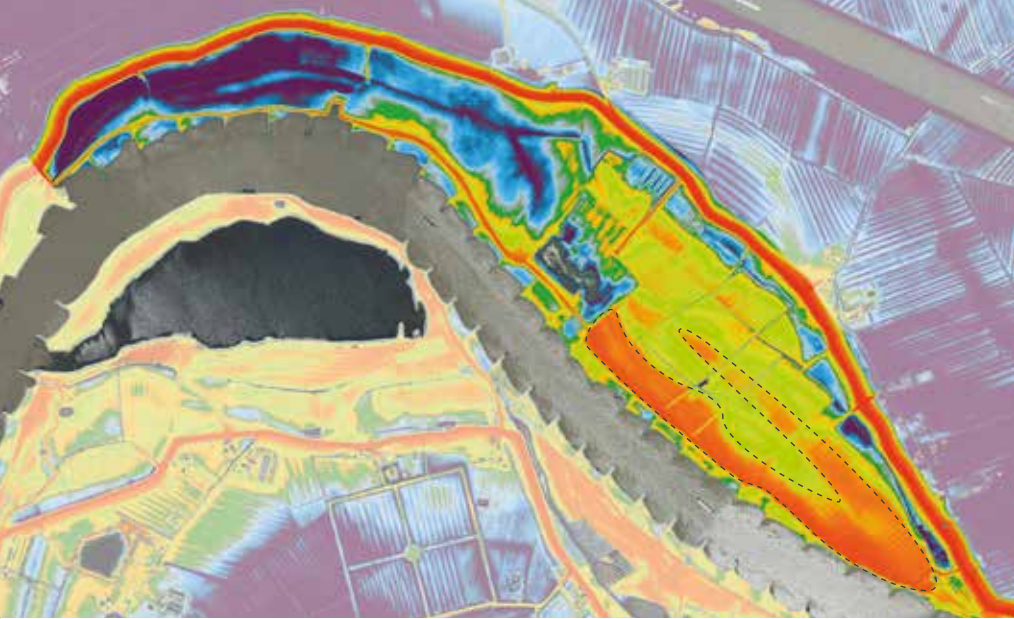
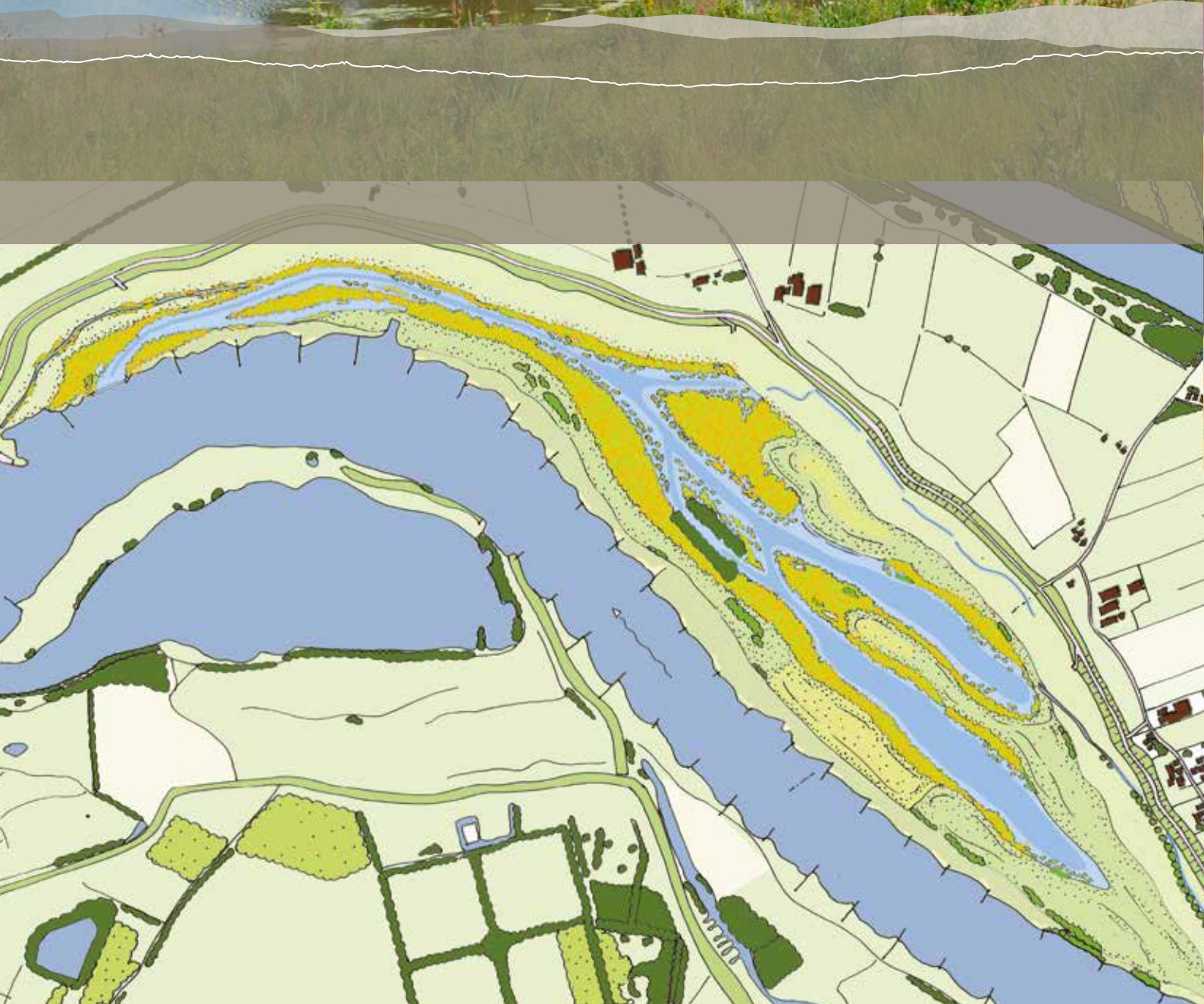
In tegenstelling tot de huidige situatie, willen we het gebied na de herinrichting toegankelijk maken voor natuurgerichte recreatie als wandelen en struinen. De aan te leggen geul wordt niet toegankelijk voor gemotoriseerde watersport. Wel behoort kanoën wellicht tot de mogelijkheden.

Landbouw

Zo lang de oostelijke helft van de Buitenwaard landbouwkundig in gebruik is, zullen we het water daar uiteraard weghouden. In het ontwerp is hiermee rekening gehouden door een dwarskade aan te leggen, die mogelijk als beheerpad voor Staatsbosbeheer gebruikt kan worden.

De oostelijke punt van de Buitenwaard bestaat grotendeels uit maisland. In de huidige situatie is nabij de maisakkers al een soort dwarskade aanwezig. Zo'n dwarskade kan straks tevens als beheerpad dienst doen bij hogere waterstanden.

Hoogte (m)

2,84 - 2,90	3,81 - 3,90
2,91 - 3,00	3,91 - 4,00
3,01 - 3,10	4,01 - 4,50
3,11 - 3,20	4,51 - 5,00
3,21 - 3,30	5,01 - 5,50
3,31 - 3,40	5,51 - 6,00
3,41 - 3,50	6,01 - 7,00
3,51 - 3,60	7,01 - 8,00
3,61 - 3,70	8,01 - 9,00
3,71 - 3,80	9,01 - 9,90

Doorkijk richting een mogelijk toekomstbeeld

Een aantal percelen aan de oostzijde van het gebied (in totaal 30 hectare, liggend in de gemeente Wijk bij Duurstede) wordt op dit moment agrarisch gebruikt. Deze zijn dan ook niet meegenomen in de planuitwerking. Pas als er mogelijkheden zijn voor minnelijke grondverwerving van de gronden in het oostelijke deel, kan een ontwikkeling van de gehele Buitenwaard concreet worden uitgewerkt. Hiervoor moet ook het bestemmingsplan worden gewijzigd. Het mogelijke toekomstbeeld is te zien op het kaartje links.

Vorm van het landschap

In het plan is rekening gehouden met het landschap. De van oudsher in het gebied aanwezige oeverwallen (hoger gelegen delen, op het kaartje aangegeven met stippellijnen) hebben potentie voor de ontwikkeling van (droge) bloemrijke graslanden. In het ontwerp wordt hiermee rekening gehouden door het zogenaamd reliëfvolgend afgraven van de kleilaag. Wat resteert is de nog altijd relatief hooggelegen zandige ondergrond. Deze zandgrond biedt goede vestigingskansen voor bijzondere plantensoorten.

Planning en afstemming

Het plan bevindt zich nog in de beginfase van de planvorming. Op het plan zoals in deze brochure beschreven vragen wij daarom juist uw reactie. Wij nodigen u van harte uit om mee te denken over het voorgenomen plan. Waar mogelijk nemen wij uw ideeën mee in de planvorming. U kunt daarvoor contact opnemen met Iwan Reerink via i.reerink@k3.nl of via 024 348 88 54.

Notitie Reikwijdte en Detailniveau

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD), ook wel het startdocument genoemd, ligt vanaf 7 november 2018 ter inzage. In de NRD staan de hoofdlijnen van het plan zoals de achtergrond, het doel en het uit te voeren onderzoek dat moet leiden tot een keuze voor een voorkeursontwerp. Tot 19 december 2018 kan iedereen de NRD inzien en erop reageren via www.overheid.nl > beleid & regelgeving > officiële bekendmakingen.

Milieueffectrapportage

De NRD is de eerste stap van de procedure voor de milieueffectrapportage (MER). Met het opstellen van een MER worden de milieueffecten van het project in beeld gebracht op het gebied van onder andere archeologie, bodem, cultuurhistorie en veiligheid. Het MER leidt tot een keuze voor het definitieve ontwerp van het herinrichtingsplan. Ook dient het MER als onderbouwing voor de vergunningsaanvragen. Voor dit plan is een ontgrondingsvergunning, watervergunning, omgevingsvergunning en mogelijk een vergunning op grond van de Wet natuurbescherming nodig.

Participatie en communicatie

De pachters en eigenaren in en rondom het plangebied zijn op de hoogte van het plan. Ook is het plan al besproken met diverse overheden. In samenwerking met de provincie Utrecht heeft zelfs al een eerste optimalisatie van het plan plaatsgevonden.

Meer informatie over dit plan kunt u vanaf 8 november 2018 vinden op www.k3.nl/projecten/schalkwijkerbuitenwaard.

Indicatieve planning

Openbaar maken startdocument (NRD)	7 november 2018
Voorlopig ontwerp	laatste kwartaal 2018
Effectonderzoeken voor MER en vergunningsaanvragen	eerste half jaar 2019
Verfijnen ontwerp	eerste half jaar 2019
Tweede inloopbijeenkomst voor omwonenden en andere geïnteresseerden	juni 2019
Opstellen MER en vergunningsaanvragen	tweede half jaar 2019
Definitief ontwerp	tweede half jaar 2019
Derde inloopbijeenkomst voor omwonenden en andere geïnteresseerden	november/december 2019
Definitief indienen MER en vergunningsaanvragen	laatste kwartaal 2019

Wij geven regelmatig updates door middel van een nieuwsbrief. Wij verwachten de eerste nieuwsbrief in het voorjaar uit te brengen.

Afstemming met Sterke Lekdijk
Het plangebied bevindt zich binnen het traject van de Lekdijk, waarvoor een veiligheidsopgave geldt. Onder de noemer ‘Sterke Lekdijk’ werkt Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) aan het versterken van de dijk tussen Amerongen

en Schoonhoven. Dit is nodig om te voldoen aan de veiligheidsnormen die sinds 2017 in werking zijn getreden. Om geen hinder en/of overlap tussen beide projecten te ondervinden, wordt het plan voor de Schalkwijker Buitenwaard goed afgestemd met het Hoogheemraadschap.

Contact

Heeft u vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze brochure? Wij staan u vanzelfsprekend graag te woord. U kunt hiervoor contact opnemen met Iwan Reerink via telefoonnummer 024 348 88 54 of via e-mail: i.reerink@k3.nl.

Wanraaij 2
6673 DN Andelst
Postbus 200
6660 AE Elst (Gld)
Tel. 024 348 88 00
info@k3.nl
www.k3.nl

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 2
3800 AA Amersfoort
Tel. 030 692 6111
info@staatsbosbeheer.nl
www.staatsbosbeheer.nl